

Г1алг1ай мохк

Оглавление

Албаков Джабраил Г1алг1айче, хьо еза сона
Балаева Эсет Г1алгайче
Бериханов Джабраил Даьхенцара безам
Булгучев Магомед Г1алг1айче
Вышегуров Магомед. Г1алг1ай назам
Вышегуров Магомед. Г1алг1айче
Вышегуров Магомед Г1алг1айче, поэташа
Вышегуров Магомед Г1алг1айче, яц хьо...
Вышегуров Магомед Г1алг1айче кхейкаяча дийнахьа
Вышегуров М. Г1алг1айче (Султыгову М.)
Вышегуров Магомед Г1алг1ай кьама хетаяь назам
Вышегуров Магомед Моя Ингушетия
Гагиев Гирихан Са даймохк
Гагиев Гирихан Г1алг1айче
Гагиев Гирихан Хьа духьа лалва со
Гагиев Гирихан Даьхе, даьхе..
Гагиев Гирихан Даьхе, Даьхе, ва са Даьхе
Гагиев Гирихан Даьхенга
Гагиев Гирихан Даьй лаьттага
Гагиев Гирихан Яхийла даьхе
Гагиев Гирихан Цудухьа ва селла в1аьхий
Гагиев Гирихан Дег т1ара
Гагиев Гирихан Бахалба Дай-Мохк
Гагиев Гирихан Дукха еза Г1алг1айче
Гагиев Гирихан Родине (Ты своим цветением затмила)
Гагиев Гирихан Молитва к родному краю
Гагиев Гирихан Все стремится к земле
Гагиев Гирихан Ингушетия
Гагиев Гирихан Земля отцов
Гагиев Гирихан Небо Отчества
Гагиев Гирихан Земля отцов...
Гагиев Гирихан Может, против истины грешу
Гагиев Гирихан К Ингушетии
Гагиев Гирихан Разговор с Ингушетией
Гагиев Гирихан Даьхенах дола илли
Гамботов Борис Г1алг1айче
Ганижев Исса. Ваь мохк.
Горчханов Бадрудин Г1алг1айченга
Дидигова Раиса Цвети, Республика!
Дидигова Раиса Родная Ингушетия
Дударов Урусхан Даьхенга
Дударова Макка Г1алг1айче

Евкурова Лида Ингушетия
Зязиков Багаудин Страна где мы живем
Кодзоев Нурдин Г1алг1айче
Кодзоева Ашат Даьхенах
Кодзоева Ашат Зерате-Лоамен
Льянов Магомед Г1алг1аче
Льянов Мухьмад Г1алг1айченга
Льянов Магомед Даьхе
Льянов Магомед Даьхе (Даьхе ма 1ац сага...)
Льянов Магомед Са луре Г1алг1айче
Льянов Магомед Са дошо Г1алг1айче

А. Хамхоев

Даьхенцара уйла

Лоамчура доаг1а шовда

санна

Хьоцар са уйла ц1ена еце,

Йизача гуйранах санна

Хьох б1арг биза со веце,

Со сенна веза хьона, Даьхе!

Хьона эшаш долча г1улакха

Лийг ше санна кадай со веце,

Хьа беркатерча рузкъах

Дог г1оздаьнна со веце,

Со сенна веза хьона Даьхе!

Наьна дог ший бераца санна

Са вахар хьона ийна деце.

Хьо замана бакъ теш хинна

Хьоца аз никъ ца бойя,

Со сenna веза хьона, Даъхе!

Вай лоамаш, аренаш хестаеш

Са г1оза илли декаш деце

Вахар дахъаш йоаг1а

б1аъсти санна.

Адамий дег чу из дужаш деце

Со сenna веза хьона Даъхе!

Албаков Джабраил

Г1АЛГ1АЙЧЕ, ХЬО ЕЗА СОНА

Г1алг1айче, хьо еза сона,

Во1а нана езаш мо,

Га1на, гарга, дикан, вона

Хьоца дакъа ду дего.

Еза сонна г1алг1аче лоаме-
Г1алай, в1овний бирса мохк,
Хъаьна наькхах Тирк докхош йола
Бешлоам т1ера х1ара морх.

Деза сонна ораш, аьлеш,
1арам, Эса, Шолж, Г1алми,
Форд мо терка ялатий ареш,
Кура г1алг1ай – вежарий.

Еза сона Ачалкхенаш,
Маг1албике, Наьсаре,
Жовхар-Г1алмисте, со кхеваь,
Вахар дарий шо ецаре?!

Беза сона, пехка фо мо,
Чкъаьран эшаш санна хий,
Мехка сибат хувцаш боахка
Г1алг1ай ховха мехкарий.

Корта беттал беза хано
Лоа мо к1айбаь къонахий,
Дог мел детталу цу къоаной
Сий дича, хац даь варгвий.

Г1алг1ай ноаной беза сона,
Сох кхетаргвац цар ца ваьр.

Г1алг1айче, хьо еза сона,
Со се г1алг1а воландаь.

Опубликовано: Журнал «Литературная Ингушетия», №3-4, 2011 г.

Балаева Эсет

Г1АЛГ1АЙЧЕ

Са хьамсара Г1алг1айче,
Еза хьо сона, нана мо,
Хьа камоаршар, хозал зийча,

Юж са кер чу сердало.

«Укх дунен т1а яц хьол хозаг1а!»

Яха со ц1аккхаза к1аьдлургьяц,

Амма, хьа еррига хозал ювца

Сона –м са мохк, могоаргдац.

Лаьрх1а хьога хьожаш санна,

Хьахьож цкъаза дошо малх,

Харцонца этт1адаь хьакъан дегаш

Цо ший лираца сийрдадоах.

Мел лайнаб хьа халкъо бала?!

Мел даьллад хьа мехка дохк?!

Бакъда, из хьа къман г1ала

Ляьтта йисай, харцо тахка.

Халонашта к1ал ца юсаш,

Хьо, Г1алг1айче, эргаш йоаг1а,

Денна хьа къаман сийле лакхъеш,

Машар ч1оаг1беш хьа халкъ доаг1а.

Ц1аккхаза во МА гулда хьона!

*Гяна хилда бален дохк!
Пайда кхухъашхъай т1ехъено,
Иразах кхувлба хьо, са Даймохк.*

Опубликовано: Журнал «Литературная Ингушетия», №5-6, 2011 г.

Бериханов Джабраил

ДЕЪХЕНЦАРА БЕЗАМ

*Алал, ва нах, къайле йоцаш,
Даъхел дезаг1а х1ама дий?
Цунгара бала шийга боацаш
Хуле, из-м лай ма вий.*

*Моллаг1а бохам дега хуле,
Хьо сай йолаш велалу,
Хьоцара къаъста гянавоале,
Вахар сона дегазлу.*

Баркал хилда, Даъхе, хьона,

Сох хъай во1 1а ма лоарх1ий,

Халкъан ираз х1ара денна

Шолхадоахаш хьо ма йий.

Хьона зене воаг1ар оаташ,

В1алла ца луш хуле к1аьд,

Хъа ло1ама хьалхавувлаш

Вале, из ва виза к1ант.

Даъхе, хьоца воацаш лелар

Овлаш доаца га ма йий,

Хъа барт, цхьоаг1о эг1о г1ерта –

Са хьалхара моастаг1а из ма вий.

Х1ара ноахал хила еза

Б1а санна хьо лораш,

Гаьнах коаст мо, хьоца хьерчаш,

Хъа дог даим деладеш.

БУЛГУЧЕВ МОХЬМАД

Г1АЛГ1АЙЧЕ, СА Г1АЛГ1АЙЧЕ!

Г1алг1айче, са Г1алг1айче!

Хьо тха г1оза, Г1алг1айче!

Я вай коа т1а самукъле,

Даъхе я вай иразе!

Г1алг1айче, са Г1алг1айче!

Хьо тха г1оза, Г1алг1айче!

Б1аьшерашка вай мел хьийга

Я са Даъхенга хозале!

Леп вай ара сийдола байракх,

Барт болаш я Г1алг1айче!

Сийрадаьнна дегаш долаш,

Я са Даъхе, оаша д1а зе!

*Са мохк тахан кхотабенна,
Белаш, ловзаш кхоаненга бода!
Са мохк тахан котт а баьнна,
Заманца цхьана кхоаненга бода!*

Ведзижев Ахмад

Г1алг1айче

Ц1арца, зуламца моастаг1чо

Ца хадийташ бохам.

Моастаг1чоа

Духьал латташ

Хьо хьавеналга сона хов.

Нагахь эшаш моттиг хилча

Шоашка йоацаш завзал.

Даима

Хьа кьонгаш кийча хиннаб бов.

Революцен кхайкая хилча

Т1ем т1а хьалха латташ.

Панаш мо.

Майра хеташ

Е хьа кьонгаш хиннаб.

– Бокьо бахьан кьувса! – аьнна.

Партех шеко йоацаш.

Даима

Бокьо яккха

Цунна т1ехьа лаьттаб.

Наьна лоамашка кхийнача

1а низ тийннача

Хьа кьонгаш,

Хьа сий лорош

Дуккхаза ц1ий мехкадаьд.

Хьох есар де паччахь велча,

Ц1аккха ка ца агаш.

Турпал кхокха

Цар цунна

Массаз духьал лоаттабаьб.

Тахан ираз долча мехка

Доагйа дакъа кхаьча.

Г1алг1айче,

Денгар-денга

Тоалуш, хозлуш хьо латт.

Хьоца парг1ато йоакхаш кхайка,

Хьох бекхана кьонгий

Ц1ена ц1ий

Эрна дайна

Ца хиларах со кхет.

Кхоанено хьа ираз, беркат

Партен хьалхаленца,

Г1алг1айче,

Деборгхиларах

Шеко йолаш со вац.

Нагахь эше укх вай мехка,

Шоай вахар, низ кходаь,

Хьа кьонгаш

Шоашкар доаг1ар

Д1адаланза 1ергбац.

Вахар бахьан кьовсам лоаттош.

Харцо юстар тетташ,

Лорадеш

Хьай сийрда сий

Хьо кхуви хулга сона лов.

О Г1алг1айче, о Г1алгайче,

Цхьа т1адам, цхьа т1адам,

Ца буташ,

Сай ц1ий эше,

Хьона бала буъ аз дув.

Вышегуров Магомед

Г1алг1айче

Хетаю инарал-лейтенанта

М. Султыгова

Г1алг1айче, Г1алг1айче,

Нана Г1алг1айче,

Ер дуне мел латт

Яхийла хьо.

Хьона мут1ахь хургвоаца

Во1 хьал ма кхувла,

Эзделах йохаргйола

Йо1 хьал ма кхуйла.

Ц1окълома дог да

Г1алг1ачун кер чу

Парг1атон аланца

Сийрдадаьнна доагаш.

Адамле еза,

Ер дуне деза,

Безам г1алг1ачо

Боча лелорба.

Беркат ма эшалда,

Г1озал ма эшийла,

Малх санна лепалда

Вай халкъа сий.

Сигала Даьла ва,

Льтта – Г1алг1айче

Дала даькъала йойла

Тха нана хьо.

* * *

Г1алг1айче, поэташа

Нийсъяьй хьо эзделца,

Беркатаца, деналца,

Хъаькъалца нийсаяьй.

Г1алг1айче, поэташа

Нийсаяьй хьо малхаца,

Беттаца, седкъаца,

Илленца нийсаяьй.

Т1аккха аз сенца

Нийсаергья хьо,

Хъамсара Г1алг1айче?

Наьна дог мара

Нийсалургдац хьоца!

* * *

- Г1алг1айче,

Яц хьо

Коанашка ховшшал мара,

Амма аламаш

ма шорта да хьа лаьтта.

- Денала боарам бац.

- Г1алг1айче,

Яц хьо

Коанашка ховшшал мара,

Т1аккха хьа сиглен к1ал

Ер дуне мишта латт?

- Дикала боарам бац.

- Г1алг1айче,

Яц хьо

Коанашка ховшшал мара,

Х1аьта а

Са хьоцара безам

Ховшалац сигален к1ал.

Г1алг1айче

Хетаю инарал-лейтенанта

М. Султыгова

Г1алг1айче, Г1алг1айче,

Нана Г1алг1айче,

Ер дуне мел латт

Яхийла хьо.

Хьона мут1ахь хургвоаца

Во1 хьал ма кхувла,

Эзделах йохаргйола

Йо1 хьал ма кхуйла.

Ц1окълома дог да

Г1алг1ачун кер чу

Парг1атон аланца

Сийрадаьнна доагаш.

Адамле еза,

Ер дуне деза,

Безам г1алг1ачо

Боча лелорба.

Беркат ма эшалда,

Г1озал ма эшийла,

Малх санна лепалда

Вай халкъа сий.

Сигала Даъла ва,

Лайтта – Г1алг1айче

Дала даъкъала йойла

Тха нана хьо.

МОЯ ИНГУШЕТИЯ

Солнце-бог над Землею встает,

Улыбается гордый Кавказ,

С древних пор здесь живут ингуши

Люди чистой и светлой души.

Стар и млад к вечной дружбе готов

А страна, как подарок богов.

Ингуши-братья солнца, огня.

О! без вас не прожить мне и дня.

Рыцарь неба, Кавказа – ингуш,

Знают все – в сердце истинный муж

Потому я люблю мой народ,

Да продължится чистый наш род.

Наши помыслы – брызги росы,

А судьба – вздох весенней грозы,

Потому нам счастливыми быть,

И навеки достойными слыть.

Ингушетия – мой талисман,

Моя песня, мой солнечный гимн,

Благородство, мужество честь

В Ингушетии были и есть,

Ингуши, ингуши, ингуши,

В вас не чаю, не чаю души.

Опубликовано: Журнал «Литературная Ингушетия», № 1, 1997 г.

Г1алг1ай республика хъакхайкаьяча

дийнахь малхаца хинна къамаьл

- Ма ч1оаг1а г1озбаьнна,

ма ч1оаг1а сийрдабаьнна

хьо тахан белакъеж

ва, дошо Малх?!

- Хьо а ма вий

даим маълхара б1аргаш

ц1аьхха сийрдадаьнна,

деррига адамаш

хъаста догдаг1аш.

- Г1алг1аша йийца

нийсо котъяьнний

самукъа я тахан

Нана Г1алг1айче,

са хъамсара, боча

Нана Г1алг1айче,

цудухъ ва г1адваха

се воаккхи веж.

- Са юхъ я тахан

тамашне сийрда,

елакъежаш, лепаш,

Лаътта мехкаеш

сердало, й1овхал,

х1ана аьлча, г1алг1а,

хъа Нана Г1алг1айче

са, Маълха йо1,

са эггар бочаг1 йола йо1.

1990 шу

Г1АЛГ1АЙ КЪАМА ХЕТАЯЪ НАЗАМ

Аллах1а сийрда ц1и дегашка екаш,

Денала бирса ц1ий пхаьнашка кхехкаш,

Сийдола г1айлг1ай ба камаьршал екъаш,

Турпала г1алг1ай къам – ер дуне хоздеш.

Майрала доага дог – х1аране кер чу,

Эздела г1алаш – х1аране дег чу,

Адамлен мерза са – дошо Г1алг1айче,

Къонахий Даъхе – кура Г1алг1айче.

Хаънала къахъегаш хургда вай д1аъхий,

Йийхъача лаътто лоаттаергъя хъонал,

Малх санна боча ба г1алг1ашта хъаъший,

Деррига къамашца леладу хъошал.

Майрала доага дог – х1аране кер чу,

Эздеда г1алаш – х1аране дег чу,

Адамлен мерза са – дошо – Г1алг1айче,

Къонахий Даъхе – кура Г1алг1айче.

Вай маърша дахалда г1алг1ай мотт бувцаш,

Вай г1оза дахалда г1алг1ай яхъ лелаш,

Иразе яхийла нана Г1алг1айче,

Кортамукъа яхийла нана Г1алг1айче.

Майрала доага дог – х1араме кер чу,

Эздеда г1алаш – х1араме дег чу,

Адамлен мерза са – дошо Г1алг1айче,

Къонахий Даъхе – кура Г1алг1айче.

Опубликовано: Журнал «Литературная Ингушетия», № 3, 2004 г.

Г1АЛГ1АЙ НАЗАМ

Турпала наькъах йоаг1а тха Даъхе.

Хьо езаш, хьо духъа лов тхона даха.

Моастаг1а калург1оаца сийдола Г1алг1ай-

Лир доага йижарий, яхь йола к1антий!

Г1алг1айчен вахар – къонахчал, эздел.

Г1алг1ачен рузкъа - яхь, бакъдар, хъаькъал.

Ер дуне мел латт тха нана яха!

Яха, Г1алг1айче, кортамукъа яха!

Тха боча маърша мохк, малх санна къага.

Тха зовне сийрда мотт, дунен т1а бека.

Даъла ва фарал камаърша екъаш.

Хьамсара Г1алг1айче иразах кхееш.

Г1алг1айчен вахар – кьонахчал, эздел.

Г1алг1айчен рузкъа – яхь, бакьдар, хьаькъал.

Ер дуне мел латт тха нана яха.

Яха, Г1алг1айче, кортамукъа яха!

Опубликовано: Журнал «Литературная Ингушетия», № 3, 2004 г.

Г1АЛГ1АЙЧЕ

Аллах1а ло1амца къаьга Г1алг1айче,

Аллах1а диканца яхийла хьо.

Курал, сий, бакьдар хьога – Г1алг1айче,

Доккхача дунен сийрда седкъа – хьо.

Вай дегаш детталу г1алг1ай мотт бувцаш,

Вай дегаш детталу г1алг1ай мохк безаш.

Тха бочал, фарал, илли – Г1алг1айче,

Иразе, беркате, яхийла хьо.

Сийлахъ Г1алг1айче – эздела даъхе,

Ноаноша хъийста беркате мохк.

Турпала Г1алг1айче – денала даъхе,

Вай даъша лорабаъ къонахий мохк.

1алама ховха са – дошо Г1алг1айче,

Сигленаш хъаллаъца хъа лоамаш латт.

Безама догам – сурт- дошо Г1алг1айче,

Хъа хозал екаеш- дай г1алаш латт.

Машара байракхаш яйяъ г1алг1аша,

Аллах1а Россенца хеттай вай кхел,

Из вошал даим леладаъд даъша,

Цун зовне села1ад дуненга дел.

Сийлахъ Г1алг1айче – эздела даъхе,

Ноаношка хъийста беркате мохк.

Турпала Г1алг1айче – денала даъхе,

Вай даьша лорабаь къонахий мохк.

Опубликовано: Журнал «Литературная Ингушетия», № 3, 2004 г

* * *

Сона-м еза Хьо

з1амига яле а,

даькъаза яле а,

хьона т1аг1олла

сога г1елал яхье а,

х1ана аьлча

са да – г1алг1а,

са нана – г1алг1а,

са дог - г1алг1а.

Сона-м еза Хьо,

х1ана аьлча

адамлен ца1 мара бац малх,

ца1 мара

Сигле,

ца1 мара

Лаътта,

са а яц ца1 мара

Хьо.

Сона-м еза Хьо

з1амига

заълза яле а,

даькъаза,

миска яле а.

Сона-м еза Хьо,

Нана Г1алг1айче.

Гагиев Гирихан

Дукъа еза Г1алг1айче

Далла даькълбаьрашта

Балам эшачарна –

тешаме балам

боландаъ

Г1АЛГ1АЙЧЕ,

Боадо к1ордаяъ,

сардало къоабалъеш,

йодандаъ

Г1АЛГ1АЙЧЕ,

Хъаъкъалца, эзделца

тоаенна, нийсъенна

йоландаъ

Г1АЛГ1АЙЧЕ, –

Хоттанга ца кхувдаш,

сийрдача седкъашка

кхувдандаъ

Г1АЛГ1АЙЧЕ,

Нийсдари бакъдари

дунен чу доаржаде

г1ертандаъ

Г1АЛГ1АЙЧЕ,

Гоама я Г1АЛГ1АЙЧЕ

ДАБЛА моастаг1ашта,

Дукхаеза Г1АЛГ1АЙЧЕ

ДАЛЛА даькъалбаьрашта!

август 1995 года,

Наьсаре

Земля отцов

"Злой чечен ползет на берег,

Точит свой кинжал"

(Лермонтов)

"Кинжалы сжимая, стоят ингуши"

(Маяковский)

Эту землю стыдно попирать ногами –

Так она красива, так она добра.

Даже самый скромный, самый серый камень –

Драгоценный: вечность он в себя вобрал!

Здесь бывали битвы, здесь кинжал точили,

Но точить любили не кинжал, а плуг.

Враг бежал отсюда и взмывала илли,

Если в горской сакле появлялся друг.

Презирали люди здесь убийц от века,

За кинжал хватались, лишь спасая честь.

Если же лишали жизни человека,

Над убийцей тут же нависала месть.

Как везде, у неба здесь дождей просили,

И молили мирных, некровавых дней.

Как везде, пахали, как везде, косили,

Только вот влюблялись, может, посильней.

Не кинжальным блеском край гордился отчий –

Он гордился блеском вековых вершин,

*Мудростью своею, мастерством рабочих,
Красотою женщин, мужеством мужчин.*

*И когда б умели мыслить эти горы,
Обладали даром говорить к тому ж,
То, наверняка, бы возгласили хором:
Он не злой, чеченец. И не злой – ингуш!*

Вместо послесловия:

*– Не здесь ли Прометея Зевс карал.
Цепями к скалам приковав когда-то?
– Быть может, здесь, но ни одна из скал
В жестокости богов не виновата!*

(К. Кулиев)

июнь 1997 года,

Грозный

ИНГУШЕТИЯ

*Ты мала, конечно, Ингушетия,
Но сердцам влюбленным не тесна ты...*

*Твои горы вижу на рассвете я,
Или то шагают в небо нарты?*

*Знаю земли дальние и близкие,
Изучил Памир и даже Анды,
Но, клянусь, твои луга альпийские
Описать не хватит мне таланта!*

*У твоих сынов рука натружена
И звонка твоих поэтов лира...
Вся ты – словно нежная жемчужина
В грубоватой оболочке мира.*

*Облака так мягко плеч касаются,
И так радостно бежит дорога...*

*Ингушетия, моя красавица,
Если б не было тебя на свете,*

Был бы белый свет бедней намного!

май 1994

Бахалба Дай мохк

Декалахь, илли, декалахь,

Ювцалахь Г1алг1айче 1а...

Кхехкаш ба цунцара безам,

Кхехкаш ба, дог хьалдиза!

Боаг1аш ба малх,

Боаг1аш ба малх,

Т1ера д1акхесса дохк.

Бахалба хьо,

Бахалба хьо,

Бахалба хьо, са Дай-Мохк!

Ловзалахь, дог са, ловзалахь,

Ловзалахь, кхо ца деш хье...

Къоагадаь деррига дуне,

Лепаш я са Г1алг1айче!

Боаг1аш ба малх,

Боаг1аш ба малх,

Т1ера д1акхесса дохк...

Бахалба хьо,

Бахалба хьо,

Бахалба хьо, са Дай-Мохк!

Ма гулда сона, Г1алг1айче,

Ма гулда сона хъа во...

Хъесталва, хъесталва даим,

Хъесталва хъа безамо!

Боаг1аш ба малх,

Боаг1аш ба малх,

Т1ера д1акхесса дохк...

Бахалба хьо,

Бахалба хьо,

Бахалба хьо, са Дай-Мохк!

ВСЕ СТРЕМИТСЯ К ЗЕМЛЕ

Земля моя,

Низинная иль горная,

От века ты не грязная,

А черная!

Все, что вокруг я вижу

Наяву,

Тобой дано!..

Тобой дышу!

Живу!

Ты - сердцевина жизни,

Смысл ее!

Красивее всего —

Лицо твое!

К тебе, Земля,

Стремится все на свете:

Тяжелый плод

Летит с зеленой ветви,

Звезда с небес,

И снег,

И солнца луч,

И жемчуг рос,

И молния из туч,

И, если настоящая работа,

С чела людского

Горечь капель пота,

Соль слез из глаз в беде

Или в бою —

Героя кровь...

И все — на грудь твою!

Все, начавшись с тебя,

К тебе стремится,

Чтобы с твоим,

Земля,

Бессмертьем слиться!

Г1алгайче

Уккхаз ваъв со, уккхаз бувца

1омавеннав мотт...

Г1алг1ай дог ший кер чу долчоа

Яц Г1алг1айче готт1

Г1алг1айче - са дог, са вахар,

Г1алг1айче - са «жай»,

Цхъа са да вай шинне доахар,

Къаста йиш яц вай!

Ший чоалбано хозбаъ к1айча

Латташ ба Баш-Лоам...

Г1алг1айче, хьо б1аргаяйча,

Хул к1анташта тоам!

Безам бувцаш боалий беша

Ираз лех шинне...

Г1алг1айче ца хилча, теша,

Къе хургдар дуне!

Уккхаз ваъв со, уккхаз бувца

1омавеннав мотт...

Г1алг1ай дог ший кер чу долчоа

Яц Г1алг1айче готт1

Даъй лаъттага

Моаршал да хьога,

са даъй лаътта,

Хъа баъций хъажо

са дог г1оздоах.

Бийсанна хъа миho

теркаду са г1анаш,

1уйранна хъа оалхазараша

со сомавоах.

Сигале хъаллоаттаеш

да хъа кура лоамаш,

Уж децаре,

сигале 1ойожаргъяр.

Нускалаш санна латт

хъа зиза тега боалаш,

Аз царех моллаг1а а

маъре доаладергдар.

Хъа маълха з1анараша

хъест юхъ т1ара ц1ока,

Хъа седкый сердалонца

д1айнад са ц1ий.

Шийл доккхаг1 кхы доацаш

ураз кхаьчад сога:

Хьа сискал яа,

мела хьа хий.

Хьо духха дахалда,

са дог деладеш,

Массанена а хьо маьрша

гургдолаш...

Се мел вах,

вахаргва со

хьо дег чу леладеш,

Д1аваьлча,

са дег а

даьй лаьтта хургдолаш!

* * *

Даьхе, Даьхе,

Ва са Даьхе,

Цхъаккхе х1ама

Дий хъа маъхе?

Хьоца воацаш

Цхъа ди доаккхе,

Сона деррига

Дуне харц...

Хьох г1алгаша

«Дошо Даъхе»

Хоза хета

Оалаш дац!

* * *

Даъхе, Даъхе...

Хьо - са вахар,

Хьо - са рузкъа,

Ше мел дар...

Цхъа са да

Вай шинне доахар,

Цхъа дог да

Вай шинне дар.

ДАЪХЕНАХ ДОЛА ИЛЛИ

Лоамаш да латташ,

К1ай бовхъаш къегаш,

Деррига дуне

Царех да хъегаш,

Доаг1аш да Эсса

Лоамашкар хыйдда,

Доаг1аш да Эсса,

Ловзаеш талг1еш

Сигала бесса.

Алал-шоай, алал, вежарий,

Алал-шоай, алал, йижарий,

Вай мехках хозаг1а цхъаькха бий?

Боацалга вайна ховш МА дий!

Сигала г1аьтта

Лелаш да лаьча,

Мерза да вахар

Хьо нанас ваьча.

Тхьамада ва хьо

Хьай мехка вахе,

Кхычахьа леле-м,

Хургвац хьо в1аьхий!

Алал-шоай, алал, вежарий,

Алал-шоай, алал, йижарий,

Вай мехкал хозаг1а цхьаькха бий?

Боацалга вайна хоаш ма дий?

Дахалда даим

Вай маьрша долаш,

Вайна юкьера

Барт ч1оаг1а болаш,

Хъувкъадеш к1а-борц

Аренаш йизза,

Ловзабеш безам

Дегаш хъалдизза.

Алал-шоай, алал, вежарий,

Алал-шоай, алал, йижарий,

Вай мехках хозаг1а цхъаькха бий?

Боацалга вайна ховш ма дий!

Даьхенга

Х1ара денна, малх ше санна,

Хьо са б1аргашка хъалкхет,

Хъа хозалах лотаденна

Илли са б1аргашка г1етт.

Хъа сердлоно х1ара аькха,

Х1ара кхера, бер мо, хъест.

Цу сердлоно сийрдабаьккха

Безам, кхокха хинна, кхест.

Из сердло, хьо цох йиза я,

Са маьженашца д1аув...

Со хьаваьннав хьа зизаех,

Со хьа седкъех хьаваьннав.

Са йижарий,- лоаман шовдаш, --

Дилла сона духьалъуд.

Хьа гаьнашта яьча човнаша

Са дег т1а а муаш дут.

Хьа баьций мугт лел са ц1ийца,

Хьа тхир да са б1арга хий...

Т1аккха хьа 1адика йийца,

Хьох къаста са бокьо йий?!

Лабтта оаха, дотте чхьаг1ар,

Цхъа дув буаш ек са оаз:

«Даъхено хъаденна вахар

Даъхенна д1алургда аз!»

Дег т1ара

Са къам, хьона йоаг са уйла,

Хьона доаг са къона дог.

Хьо ца хилча, хургъяр шийла,

Латтаргдар б1аргашка дохк.

Хьо я б1аргаш сийрдадаъхар,

1аържа бийса эккхаяър.

«Дай-Мохк», «Нана», «Вахар», «Даъхе» --

Уж диъ дош да со кхеваър.

Уж диъ дош бахъан са даъша

Т1ем т1а 1одийхкад синош.

Ираз, беркат, вошал, машар

Наха луш да уж диъ дош.

Хьона мог чхараш т1а кхеде

Зизаш, к1оаргга бакккха мул.

Хьа низз бола кулг д1акхете,

Сийгах б1арчча сэдкъа хул.

Ираз дал хьайца г1а баха,

Теша: со - хьа з1амаг1 ва...

«Дай-Мохк», «Даъхе», «Нана», «Вахар» --

Цу диъ деша цхьа мах ба.

Да уж дешаш сийрда, ховха,

Ца1 д1ааълча, диъэ хозз...

Са къам, цудухь дегай й1овхал,

Наъха безам 1а т1аозз.

Цудухь, хьона йоаг са уйла,

Хьона доаг са къона дог...

*Хьо ца хилча, хургъяр шийла,
Латтаргдар б1аргашка дохк!*

* * *

*Земля отцов...
Чем дольше мы на ней
Живем и отдаем
Ей наши силы,
Тем каждому из нас
Она родней,
Милей ее колосья
И могилы.*

*Напрасно враг
Нас на прицел берет,
Надеется, что мы
Сдадимся в страхе...*

Умрет

И в землю

Ляжет он вперед,

Чем мы разлюбим

Дорогую Даьхе!

Земля отцов

"Злой чечен ползет на берег,

Точит свой кинжал"

/Лермонтов/

"Кинжалы сжимая,

стоят ингуши..."

/Маяковский /

Эту землю стыдно

попирать ногами —

Так она прекрасна,

так она добра!

Даже самый скромный,

самый серый камень –

Драгоценный:

вечность

он в себя вобрал.

Здесь бывали битвы,

здесь кинжал точили,

Но точить любили

не кинжал, а плуг.

Враг бежал отсюда

и взмывала илли¹,

Если в горской сакле

появлялся друг.

Презирали люди

здесь убийц от века,

За кинжал хватались,

лишь спасая честь.

Если же лишали

жизни человека,

*Над убийцей тут же
нависала месть.
Как везде, у неба
здесь дождей просили,
И молили мирных,
некровавых дней,
Как везде, пахали,
как везде косили,
Только вот влюблялись,
может посильней!
Не кинжальным блеском
край гордился отчий --
Он гордился блеском
вековых вершин,
Мудростью старейшин,
мастерством рабочих,
Красотою женщин,
мужеством мужчин.
И, когда б умели*

мыслить эти горы,

Обладали даром

говорить к тому ж,

То наверняка бы

возгласили хором:

"Он не злой, чеченец,

и не злой — ингуш!"

Вместо послесловия:

"Не здесь ли Прометея Зевс карал,

Цепями к скалам приковав когда-то?"

"Быть может, здесь. Но ни одна из скал

В жестокости богов не виновата!"

/Кайсын Кулиев/

' Илли — (инг) песня

Ингушетия

Ты мала, конечно,

Ингушетия,

Но сердцам влюбленным

не тесна ты...

Твои горы

вижу на рассвете я

Или то шагают

в небо нарты?

Знаю земли

дальние и близкие,

Изучил Памир

и даже Анды,

Но, клянусь,

твои луга альпийские

Описать

не хватит мне таланта!

У сынов твоих

рука натружена,

И звонка

твоих поэтов лира...

Вся ты -

словно нежная жемчужина

В грубоватой

оболочке мира!

Облака так мягко

плеч касаются

И так радостно

бежит дорога...

Ингушетия,

моя красавица,

Если б не было

тебя на свете,

Был бы этот мир

бедней намного!

К Ингушетии

*Мать Ингушетия, в беге этих дней,
Никого на свете я не любил сильней.
Даже и в Швейцарии жить бы я не мог...
Кряжей твоих царственных выше только Бог!
Реки родниковые, благодать вершин
В сердце, петь готовое, твой вбирает сын.
Башни поднебесные, мужество отцов
Каждой строчкой пестовать твой поэт готов.
Девушки встречаются - не подымут глаз,
Иначе красавицы обожгли бы нас!
Мать моя сущая, губишь ты меня,
Вишнями цветущими в доску опьяня.
Я хожу поэтому без вина хмельной,
Вдохновляя сплетников в стороне родной!*

* * *

*Осторожно на траву ступаю,
Осторожно на песок ступаю,
Где бы ни ступал, не забываю:*

Я на грудь родной земли ступаю.

* * *

Может, против истины грешу,

Край отцовский называя раем,

Только я одно понять прошу:

Мне не надыхаться отчим краем.

-- И за что поете этот край? --

Бросил мне один турист французский.--

Здесь повсюду камни... Где же рай?

Где блаженство вместо перегрузки?

...Край моих отцов не краше всех

В мире этом... Только без него я

Не смогу влюбиться в детский смех,

В птичьи песни, в небо голубое.

Здесь у нас обилие камней,

Всюду камни - строгие, литые...

Эти камни Родины моей

Не отдам за слитки золотые.

Родина моя! Тебе одной

Клялся я в любви... Клянусь и ныне...

Лучше камнем быть в стране родной,

Чем цветущим деревом на чужбине!

Молитва к родному краю

О край ненаглядный!

Хотя наши встречи

и редки,

Я - родом отсюда,

Я весь, Ингушетия,

твой

Возьми мое сердце,

что выпрыгнуть хочет

из клетки

Грудной,

и повиснуть на ветке

твоею айвой!

Вершины Джайраха,

снегами

слепящие око,

Зовущие в небо —

парить

и пьянеть синевой,

Неужто взаправду они

не творение

Бога,

А только сдвижение

материи

неживой?!

Холмов Али-Юрта

роскошно-зеленый

ковер,

Расшитый цветами

богато весьма

и искусно,

Конечно от Бога —

клянусь

и печатью и устно!

Не атеисты же выткали

этот узор?

Отбросьте сомненья:

на радость нам всем

замесила

Назрановских нив

и яндырских лесов

благодать

Не мертвое нечто,

а высшая,

светлая сила —

За их красоту

можно жизнь,

без оглядки, отдать!

Мой Бог,

помоги мне восславить

достойно и мудро

Экстаз водопада

и кротость

июньского утра,

И хмель неумный,

что древнюю башню

обвил —

На это не хватит

моих

человеческих сил!

Небо Отечества

Небо Отечества —

нежное, чистое...

Раны залечатся,

бури я выстою,

Вынесу, выдюжу

горе любое...

Лишь бы с тобою!

Лишь бы с тобою!

Лишь бы тобою

насытилось сердце,

Лишь бы твоею

звездю согреться,

Той, что из края любого

видна

И высветляет

все клятвы до дна!

Небо Отчества,

небо Джайраха,

Небо Мят-Лам,

чья бессмертна папаха,

Как ты сияешь

и как ты прекрасно —

Словно с тобою

сливались от века

Души погибших,

чтоб ты не погасло!

Небо Отечества —

совесть отцов,

Где б ни скитался,

я слышу твой зов

И, возвращаясь к тебе,

очищаюсь,

Словно к святыне святынь

причащаюсь...

Нет, не из лести

пишу я все это —

Ты в непогоду любую

согреешь...

Знай, что враги мои

сгинут со света

Прежде, чем ты

за меня покраснеешь!

Разговор с Ингушетией

— Кто ты, Ингушетия, Родина моя?

— Кукурузным зернышком ты назвал меня.

— Кто ты, Ингушетия, милая моя?

— Для тебя я искорка звездного огня.

— Чем богата, Родина, ты в судьбе своей?

— Подвигами славными собственных детей.

— С чем идешь в грядущее, не страшась стремнин?

— С честью незапятнанной, дорогой мой сын.

— У тебя, родимая, много светлых дней,

Что же сердцу дорого и душе твоей?

— Рог заздравный терпкого, яркого вина,

Гости остроумные, бубен и зурна.

— Твоего я возраста угадать не смог...

— Я не старше мальчика твоего, сынок.

— Значит, Ингушетия, возраст невелик?

— Неужели может быть молодым старик?

— Велика ль, Отчизна ты добрая моя?

— В сердце твоём крохотном умещаюсь я.

— Неужели, Родина, ты совсем мала?

— Неба ширь на платье мне в самый раз пошла.

— А богов отеческих можешь перечесть?

— Благородство, Мужество и святая Честь.

Я хочу надеяться, что всегда ты сам

Тожe поклоняешься этим божествам!

— К ним неистребимою

Я душой стремлюсь,

Но тебе, родимая, жарче я молюсь.

Родине

Ты все своим цветением затмила!

Ты, Родина, — нежнейшая весна,

Ты — налитые ягоды кизила,

Ты — листьев хор,

Ты – гор голубизна,

Ты – речка, где небесные светила

Всю ночь, ныряя, светятся со дна...

Все сердцу моему в тебе открыто.

Как на ладони – близь твоя и даль,

Где башни скал,

Где, словно ветром взбита,

На лике склона – водопада шаль...

Твоих красот целительное сито

Просеивает вмиг мою печаль!

И потому любых напастей грозы

Мне не страшны!

Житейская гроза

Не сломит!

И твоих созвездий грозди

Вовек не заслонит моя слеза...

Отчизна-мать, к лицу мне твои звезды!

Горжусь: к лицу тебе мои глаза!

СА ДАЙМОХК

Са даймохк

Щий лоамий бовхъаш

Сигаленах г1ортадаь латт:

Цхъан бе – беттан тур,

Вокха бе –

Сигален сийна чхъаг1ар чудола

Чакхсадоаг1а кад...

Иштта латт са Даймохк –

Машарахаьхо,

Вахара тхъамада...

Цхъабакъда, курабаьнна,

Кий тетташ бац из хъаь т1а,

Сонта бац са Даймохк,

Ялац цунах вол:

Моллаг1а а наькъахо,

Хъаша веш, цо марх1аволл...

Лакхаленах бакхаш

Кхийнаб укхаза нах,

Малхо хъийкаб царна

Ший т1ар,

Дунен хъоанал я

Маькхаца цар йиар,

Льттан ц1енал я

Шовдашца мийнар цар.

Амма,

Лакхарча хъало

Са мехкахой хъаьрбаьхабац,

«Тхо моргаш кхы бац» яхалга

Са мехкахошта фуд хац.

Малх санна

Камаьрша болаш,

Дунен чу бах,

Дукхадезаш деррига дуне,

Шоай вежарий хеташ

Беррига нах!

Опубликовано: Журнал «Литературная Ингушетия», № 3-4, 2009 г.

* * *

Хъа духъа лалва со,

са Нана-Даъхе,

Дита сай иллеш,

сай халхар...

Нагахь, 1а «ваха»

сога тахан яхе,

Вахаргва

кхаьннена хьалхар.

Цу шинех

фу дича бакъахь да ала,

Хъа во1о

1а аьннар кхоачашдергда.

Хъа аьттув — са аьттув,

са бала - хъа бала,

Хьо йоацаш доаг1а ди —

1аьржа хургда.

Цхъабакъда,

со лай а, са Даьхе-Нана,

Хьо яхаш хуле,

со вахарг ма вий...

Со ва

хъа лоамаш,

хъа шовдаш,

к1и канат,

Хьо я

са сердало,

са уйла,

са ц1ий.

Цудухъ ва со селла в1аьхий

Баь т1а аз к1ормацаш луви...

Цхъа моллаг1дараш а доацаш,

Уж Даьхен к1ормацаш да.

Уж са дега тоам беш кхест.

Кхерт1ош т1а аз когаш лувзз...

Духхьал кхерт1ой хинна 1ац уж –

Уж са Даьхен кхерт1ой да.

Цар са ийтт1а когаш хьест.

Г1аьналгех аз кулгаш детт...

Моллаг1дола г1аьнаш доацаш,

Уж са Даьхен г1аьнаш да.

Царел хозаг1 х1ама дий?

Ц1аьхха баьле, мух т1акхет...

Ловзаю цо керта мосаш...

Ма алалаш цунах водар —

Из са Даьхен мух ма бий!

Б1арга мел гур — из я Даьхе,

Цудухь ва со селла в1аьхий!

Яхийла Даьхе

Дукхаеза сона

сай Даьхен баьцаш,

Дукхабеза сона

сай Даьхен мух...

Еррига сай Даьхе

дага ца лоацаш

Висача,

язлац арг1анар муг1...

Баьца т1а воал со,

маьчеш 1ояьхе,

Хьастага кховд со -

из ц1ена ба...

Яхийла, яхийла

са хоза Даьхе –

Из яхе, вай а

дахаш хургда!

Гамботов Борис

Г1алг1айче

Малав! Са г1алг1ай

Мохк бац яхар?

Малав! Са г1алг1ай

Къам дац яхар?

Малав! Са тайпана

Г1ала яц яхар?

Малав! Са хьамсара

Доттаг1ий бац яхар?

Д1аховш хилалаш1

Массарга ях аз.

«Г1алг1айче! - яхаш,

Хоза мохк ба са.

Деналах, эзделах,

Г1улакхах хьалдизза,

Цу мехка дахаш,

Г1алг1ай къам да са!

Б1ашерашка моастаг1чоа,

Ка ца луш хъайоаг1а,

Лоаме йизза латташ,

Лакха в1овнаш я са.

Г1алг1ай къам дезаш,

Цунца машар безар.

Малаг1ча къаман бале а,

Уж доттаг1ий ба са.

Ганижев Исса

Ваь мохк

Кхаьчав со ваь мохк болча,

Хоза тоабеннаб цун бос.

Лакха лоамаш б1аргадайча

Керда уйла дег чу йос.

Са къона дог детталу

Ч1оаг1а г1оздаьнна.

Зама, со хьох воккхий ву

Ваьча мехка бокъо яйна.

Аз сатувсаш, цун ц1и йоахаш

Дуккха шераш д1аихад.

Къамий бокъо йоврг ца хилар

Массаза дагаихад.

Селла ч1оаг1а г1адвахарца.

Са б1аргашка хий мо кхохк.

Аз кхычунца хувцаргбоаца.

Моаршал хьона, со ваь мохк!

Горчханов Бадрудин

Г1алг1айченга

Укх дунен деррига дозал хьоца да.

Со можаш вац хъа лирах 1еба вала.

Цун, дог хъалдукъаш бола, сийрда ала

Са селхане, са т1ехъале, вахар да.

Со мичча хана а, кхело тувлаваъ,

Хъа г1айг1аех, хъа тоамех хийравоаккхе.

Укх маълхе кхача во хургдац кхы доккхаг1а.

Цо са хъоргда са, томах къоастадаъ.

Хъай сийлен духъа лаътта 1унал дЕш,

Со 1алашвелахъ низах хъайца ваха,

Хъайх бакъдар дувцаш, ц1ена иллеш даха.

Цхъан мицха зирттал юхъакъоал цадеш.

Дидигова Раиса

Родная Ингушетия

Мой бархатный волшебный край!

Мелодии ущелий, гор,

*Земной пронизывая рай,
Небесный радуя простор,
Плывут над Родиной моей,
Терясь в нежных облаках,
Рассеивая мрак ночей,
Играя в солнечных лучах.*

*Объаты скалы и хребты
Густою зеленью лесов,
И совершенной красоты
Исполнен девственный покров...*

*Сочится радугою свет,
Резвится водопад в порогах,
Даря пожизненный обет,
Быть с нами в счастье и тревогах.*

*Равнина у подножья гор
Лежит покорно зеленысь...
К ней любящий суровый взор*

Свой обратил седой Кавказ;

Долинами коварных рек

Болезненно рассечена,

Под произволом прошлых лет

И ныне жить обречена.

Неповторимой красотой

Влечет ансамбль стройных башен,

Жильем и... крепостью порой,

Служивший мудрым предкам нашим;

Творенья строгих мастеров,

Застывшие в надменной позе,

Хранят историю веков,

Зовут, сияя, словно звезды!

Не омрачить нам их седин,

Что серебрятся незабвенно...

Бег времени необратим,

И возродится несомненно,

*Омытый кровью отчий край,
Земля, в слезах воспетая,
Раздробленный бесценный рай,
Родная Ингушетия!
1975 год, февраль*

Цвети, Республика!

*Цвети, республика родная!
Свет неба, красота земная
Сосредоточены в тебе...
Но... в непростой твоей судьбе
Бывали ночи затяжные,
А дни - короткие такие,
Что еле воспринять могли
Сиянье солнца после тьмы;

Лет молодых твоих теченье
И золотых лучей свеченье*

*Завесу мрака отвели...
Вновь веру люди обрели;
Благословенные деянья,
Воспрянувшие дарованья
И воплощенные мечты,
Республика, все это – ты!*

4 июня 2001 года

ДУДАРОВ УРУСХАН

даьхенга:

*Хьамсара Г1алг1айче,
Хьо - Дунен Ялсмале!
Хьол хозаг1а фу гургда,
Хьо йоацаш висача,
Б1арг сево хьоастаргба?
Далла бу аз хоастам
Хьо сайна ялара,*

Бергба даим теркам

Хьо маърша хилийта.

Хьа ц1ена фо ца хилча,

Кер сево бузоргбар,

Хьа мехкарий боацача,

Безам хьанца буаргбар?

Лоаман шовда доацача,

Хьогал сенца йохоргьяр,

Юкье безам боацача,

Тхо мишта дахаргдар?

Сай доацача лаьттах

Ц1аккха со хьагаьвац,

Цхьаккха наьха мехках

Дог кхоарда аз даьдац.

Дукха еза Даьхе,

Хьо - Дунен Ялсмале!

ДУДАРОВА МАККА

Г1АЛГ1АЙЧЕ

Г1алг1айче - тха сийдола Даьхе!

Цхьаккха дац хьа безама маьхе!

Лакха яьй 1а хьай сийле!

Гаргаейташ сийрда кхоане.

Г1оза екийла машара оаз,

Вошал хотташ эзарашка.

Даыша тхона йита хъаькъала ганз

Бухъювлийла б1аьшерешка.

Босенашкара лоамашца хетта

Хъувкъа кхаш хъа хъунаш я.

Ца1 мара яц хъо Даьхе иштта,

Лорайойла Везача Дала.

Сийрда на1араш еллаш т1ехьенна,

1илман седкъа 1а лоаттабу.

Д1а ма боаболба из цхъаккхача хано,

Даьхе езаро т1ехье йоаккхийю!

Евкурова Лида

Ингушетия

О моя Ингушетия,

Сколько ты повидала!

Сколько предки терпели,

Не зная, за что!

Каждый день подрывают,

Каждый день исчезают...

Ждать ли матери сына,

А сыну отца?

И этому нет конца...

В краю

Белоснежных вершин

Хоронят мужчин,

Которые доблестью выше

Этих вершин...

Но знает Кавказ:

Дух наш не схоронить,

Хотя и хоронят нас.

2009 г.

Зязиков Багаудин

СТРАНА, ГДЕ МЫ ЖИВЕМ

- В какой стране

Мы выросли, друзья?

Где мы живем все,

Как одна семья?

- В своей Назрани, нам она – опора!

- Что нам всего дороже

И родней?

Как мы зовем тот край,

Что всех милей?

- Ингушия! Джараховские горы!

- Где воздух слаще меда

И хмельной

В любое время -

Летом и зимой?

- В краю, где колыбельную нам пели!

- Быстрее птиц -

С отцовского крыльца –

Куда стремятся

Молодцев сердца?

- К реке Эссе, что нам была купелью!

- Где мы мечтаем –

На какой земле

О лучшей жизни,

Счастье и семье?

- Там, где Таргим - наш, где горы седы!

- Кому хвалу мы

В песнях воздаем,

Когда с любовью

О судьбе поем?

- *Страна, где выросли отцы и деды!*

Перевод С. Поделкова

Кодзоев Нурдин

Г1алг1айче

Дукха накъаш тийхкад аз,

Дукха мехкаш дайнад сона –

Байнабац,

Г1алг1айче,

хьол хозаг1а

мохк.

Хьо я са Даъхе,

са Да, са Нана,

Г1алг1айче,

хьона да

са или,

са дог.

Хъа навкъа т1а,

Г1алг1айче,

урхен т1ехъа-урхе,

Хала ба никъ.

Х1аъта а

теш со

елларгъа 1а,

Г1алг1айче,

Хъай ираза ни1.

Моалой т1аъскаш,

паччахъа гебаг1аш,

Сибрег1ен шелал-

Фу дисад хъона ца гуш?

Уж т1аъскаш,

гебаг1аш,

хъа дег1ах чухийша,

Даг1а са дег чу.

1етталу уж тахан а,

Шелало мерц са дог-

Хъа чов са ецаре,

Со вацар,

Г1алг1айче,

хъа во1.

Хьона дайнар дайна,

1а лайнар лайна

Бий-хьог1,

Г1алг1айче,

кхы цхъаькха мохк!...

***

Г1ала –

даьлага баьккха

г1а.

Г1ала-

г1алг1ачун уйла,

кхера чу елла

Пала –

кхерах йола

г1ал.

Г1ала-

даьшта дайна

г1а.

Кодзоева Ашат

Даьхенах

1

«Даьхе»...Д1айха из дош дегга т1а дуж,

Наьна к1аьда кильг санна.

Хьалбоалача маьлха лир лувж

Лоамий бовхьашта т1аг1олла.

Цигача, ц1и хезача Маьт-лоама т1а,

Ловза арабувл, оал, сура-сай:

Кур кхестабеш, барг бетташ лаьттах,

Те1абу тоабольгех биза бай.

2

Сихдалле доаг1а шабаъча лоам т1ара

Ша санна шийла шовда.

Цхъан хана Ткъа ваъхача коа т1ара

Йоаг1а к1айча боамбех етта ворда.

Михо уж паркхаш 1окхувсаш,

Сигала г1олла д1адоаржаду,

Гонахъ-дане го тувсаш,

Ткъай дарста кой доажаду.

3

Г1алг1айчен лаътта, хознен 1алаъмат!

Хадаргдац хъа сийлен дека мерзаш.

Сийнача кхерий т1а даг1а «паът1амат»,

Лест михаца «солса-мекхаш».

Г1алг1ай дега чу даим екаш я,

Колой-к1анта ашарца, г1айг1а,

Даъхен дега т1ара чов ца ерзаш,

Куркъа дег1а т1ара яр санна.

4

Г1атта б1ена чура, дог-кура лаьча,

Баккха лакхе г1олла шера го,

Оалхазара бар санна, ткъам а аьча,

Уллача Даьхенна Даьлагара деха г1о!

Масса ч1агирьг! 1а а Даьлага ала,

Низ ма кхоачча хьо ураг1а г1о,

Д1акодабе, д1абувца Даьхен бала,

«Колой-к1анта йиш» ураг1а хьо.

5

Кхазараш босех г1олла яг1а яьржа,

Баь юкьера к1еж етташ ба хьаст.

Г1алг1айчен лаьтта ше гаьнаваьлча

Г1алг1ачун са укх лаьттангахьа ласт.

Те11а г1а боахаш доаг1а сийрда лийг

Ше нанас кхийлача хьаста хий мала,

*З1амига волаш согалу безаман сийг,
Воккха ме хул, дукхаг1а езалу Даъхе сага.*

6

З1амига я Даъхе, доккха да Г1алг1ачун дог,

Даъхе чухуви цу чу парг1атта.

Хозаллах нах цец амаг1а боаха мохк,

Маълха-дунен дог - Даъг1астен лаътта.

Езандаъ, хестаеш хьох йоаккх байт,

Езандаъ, ду1аца Даълагара ех,

«Малайкий ткъамаш т1а ираз дайта,

Тха Даъла, Г1алг1айчен!», - вай дегаша дех.

Июль, 2004 ш.

Зерате – Лоамен

Боаржабаъ ши ткъам, аързи г1аттар б1енара.

Марша воаг1алва хьо, укх мехкага сатасса венар!

Дог ц1енача безама дийле чувала маг1а-баърче.

Алал! Беций хоза ц1ай-мохк, еций хоза Г1алг1айче?!

*Тамаш яц, хана й1оахал куца, беса ца луш тиша,
Иллад ер лаьтта, лаьттад лоамаш, ихад ч1ожашка хиш.*

*Эзарзза эзара шерашца д1аихай замаш шортта,
Г1алг1ай сийленца Беш-лоамо кура кхоабаш к1ай корта.*

*Кхестаргда герга Дуне, ханаш д1аухаргья дукха,
Б1енара хьалг1етта аьрзи мо, хургда къам кортамукъа,*

*Мукъле ц1ийца йоаккх. Мукъле ц1ийца хул.
Яьхад даьша: Маьт-лоама т1а Даьла т1аьрьюкъа лар ул.*

*Дала белгалдаьд ер Лаьтта, Дала белгалдаьд ер Къам.
Хургдий-те, хургдий-те, ала, хургдий цул доккхаг1а х1ама?*

*Ала дукха долаш ба мохк. Ала дукха долаш да дог,
Лора а луш, лувз лаьтта, шортта, кога т1ехъа ког.*

Д1а мел ихачарна т1ехъа ноахалаш дукха г1оргда,

Вайна хьалхарчарех ховчул дукхаг1а

хурзболчарна вайх ховргда.

Йовргяц х1анзчул т1ехьаг1а къаман наькъ т1ара ц1ераш,

Сийрда ба никъ, йоагаш шинна оаг1орахъа ц1ераш.

Хоастам ба хьона, тха Даъла, раъза да тхо 1а даьчоа!

Фу эш бусулба волаш кхелла, г1алг1ай лаьтта 1оваьчоа?!

Маьрша г1олва хьо, маьрша, сийдолча мехка зерате венар!

Ц1аккха а виц ма лелахъ, малаг1ча г1аттав хье б1енара.

Март, 2003 ш.

Льянов Магомед

Г1алг1айче

Хьо сона еза са дошо г1алгайче,

Хъа жоахъарерча, мерзача безамца,

Еза хьо сона са дошо ваьнначе,

Жавхъара нийссача хъа цу 1аламца.

Деза хъа сона уж лакха лоамаш,

Ирача, сийнача. цар цу чхарашца,

Уж баъцара форд хинна яда аренаш,

Мерза т1аерзача цар цу хозалца.

Деза хъа сона уж лоаман ва довкъаш

Ерзанча, баъцарча цар цу боссешца,

Г1анаша сийнъяъ уж листа ва хъунаш

Сатийна баъдеча цар цу 1евашца.

Деза хъа сона уж лоаман тоатолаш,

Кхайкадеш ораш дар еча г1арашца,

Лоамаша д1алувца уж дошо морхаш

Сагале хозъеча цар цу бесаца.

Еза хъа соца уж къона ва юрташ,

Цар хоза зизлуча цу бешамашца,

Тхо ай даъша лоам етта уж къана г1алаш,

Цу духъал увттача цар цу лакхалца.

Беза хъа сона цу болато санна,

Сталина ч1оаг1баъ къамашцар хъа безам,

Сигалар морх санна сов сийрда баънна

Коммунизммангахъ бода из хъа лостам.

Г1АЛГАЙЧЕ

Цхъа салг ба са уккх дунен т1а,

Эггар хъамсарг1а из ба.

Д1а ца боалаш цу са дег т1а,

Денна, бус а латташ ба.

Набарах из гу –кха сона,

Уллуватташ хул сомах,

Никъ хъахъехаш, къулбо санна

Нийсча наькъ т1 ацо со воах.

Накхахъокх цо, нанас санна,

Оаг1ув, вошас мо хъаллоац.

Дас мо, хъехар ду цо сона,

Йиший санна, сох дог лаз.

Йийца варгвац цун из хозал,

Мел эшачун ганз из я.

Сона тел цо хъаькъал, денал,

Ираз тела хъаст из ба.

Беттах дахкаш латт цун лоамаш,

Сигле седкъех йизза я.

Михца къувсаш лел цун аьрзеш,

Зизай фордаш шерра да.

Тийрка дода, дорхал сувсош,

В1овнаш к1антий санна латт.

Паркхех лел уж – сайсаморхаш,

Хъесташ отт из села1ад.

Из салг ба-кха са Г1алг1айче,

К1антий кхолла пхьоале я.

Къонахвар ва цига маъхе,

Майрал, денал сийлахь да.

Къонгаш ба цун эздел долаш,

Маьхкарий ба безаме.

Хьаьша варо г1адбург ужаш,

Вошал, безам г1ерт ч1оаг1де.

Опубликовано: Журнал «Литературная Ингушетия», № 2, 1997 г.

Даьхе

Даьхе ма 1ац сага

Алха кхача бенна,

1ац д1аяьккха

Хица цох хьогал,

Йоккхо ю цо сага,

Кхоаччара нана хинна,

Цун б1аргашта

К1аьда сердал тел.

Хоза мел йола уйлаш

Ехк цо кьонгий дег чу,

Къонахчал, денал

Сов цо доах.

Лоатто цо уж

Накъ т1а бакъахъарча,

Хъесташ, берага мо

Велар доах.

1омо цо вай са санна

Воай халкъ деза,

Халкъа сийна

Даха толамаш.

Кхеду, балха хало

Хеташ сийле, мерза,

Эздел, сабар

Дег1аца долаш.

Са дошо Г1алг1айче

Еза хьо сона,

Са дошо Г1алг1айче,

Мерзача, сийрдача

Цу безамца.

Еза хьо сона,

Са еза ваьнначе,

Массарел хозаг1ча

Хьа 1аламца.

Деза хьа сонна

Моакхаза уж лоамаш,

К1ай чоалбаш хьерчача

Цар кортошца.

Деза хьа сона уж

Аьрдаг1а тоатолаш,

Цар аьлеш кхайкадеш

Еча г1арашца.

Еза хьа сона

Уж шера аренаш,

Т1ехъ ялат хъувкъача

Цар цу кхашца,

Еза хъа сона

Даьйх йиса уж в1овнаш,

Цар вайга гойтача моцаг1ленца.

Хъо я, са Г1алг1айче,

Са б1аргий сердал,

Са сина низ тела

Овла хъо ба,

Д1айоакх 1а сох лета

Бала бу хъогал,

Шелвелча со в1оахву

Са нана хъо я.

Хъа марх1ара 1оваьлча,

Бо да со, Г1алг1айче,

Хъа наькках ваяьккхача,

Моцало со вув.

Яхийла дукха хьо,

Са дошо Г1алг1айче,

Са халкъа са доалла

Беркате ков!

Са луре Г1алг1айче

Са луре Г1алг1айче,

Хъа сердалон з1анараш,

Хьона т1ера хьалг1етташ,

Сигаленгахъа ух.

Маълхо сийрдайоахаш мо

Дунен уж аренаш,

Сигала лепа уж седкый

1а сийрдадоах.

Ма хоза хет сона,

Са маълха ва Даъхе,

Моастаг1а д1ачувхо

Хъа кхеран в1овнаш,

Турпалхой хьалкхебу

Ц1имхара хъа лоаме,

Б1ук, яхаш, додача

Хъа Тийрка талг1енаш.

Хет сона сов хоза

Къоанала к1айдена,

Сигаленаш хьалкхоаба

Моакхоза хъа лоамаш,

Лекхаш шоай ашараш,

Ловзадувлаш, г1оздаьнна,

Т1ош т1а да чуда

Хъа коача тоатолгаш.

Еза сона, еза,

Хъамсара Г1алг1айче,

Тийрка йисте улла

Сай кхоаччара Фудкхувс,

Еза сона кьопъенна

Хъа къаьна Ж1айрахе,

Г1алг1ай из барта ц1ай —

Сийдола Бартабос.

Еза сона тхоай курал —

Кхерап зиза Т1аргиме,

Ц1ихеза къонахий

Хьалкхебу Наьсаре,

Дарбан хиво ц1и айяь

Сийдола Ачалкхе,

Эсса чу 1очухьежа

Беркате Алхасте.

Доккхал ду аз, Г1алг1айче —

Хьамсара са Нана,

Хъа накха буаш, се

Хьалкхийпа хиларах.

Эздел, сии ц1ийца долаш

Дупен т1а вена,

Дилла хьога са латта

Г1алг1а се хиларах.

Ма дукха 1азап лайтар,

Хьох а даъха, тхога

Оакхарийла дийрзача

Сталина къот1аша.

Ма дукха г1елал йихьар,

Г1алг1айче, тхога,

Наъха ц1ешка яьннача

Цун цу к1аъзаша.

Цхьабакъда, ди ма данзар

Хьо тхона йицъенна,

Шелбенна, лаьг1бенна

Хьоцара тха безам.

Хьо ехаш, Даълага

Кхапкар тхо денна,

Харцонца, ца хаддаш,

Лоаттабора къвсам.

Хьо хестаеш аз илеш доахаргда

Са луре даъхе, хьа уж сийрда з1анараш

Хьона т1ера хьалг1етташ сигленгахь ух.

Маълхо сийрдайоахаш мо дунен аренаш,

Сиглара уж седкый 1а сийрда а доах.

Къаьгача бус бетта б1ара хьежаш санна,

Сона уж совг1аташ тела даъхе,

Безаме б1архьежийт адамаш 1а хьайна.

Мерзача хьастарца уж мерза хьаьсте

Со 1а, хьай из мерза меза накха хьувкхаш,

Са нана даъхе, иразе хьалкхеваьв,

Цу бебача безамца хье езаргйолаш

1а со, сийрдача дошо новкъа ваьккхав.

Хьо бахьан кходергдац аз сай вахара модз...

1а яхе аз из ц1ерала кхоссаргда.

Сай къонача шерий безаме уйлай ганз

Хьо т1ех хозъя г1ерта аз ебаергья.

Хьо хестаеш дукха иллеш доахаргда аз

Лакхача Бешлоама бухь т1а ваьнна

Яхаш, бетта т1а кхоачаялар сай оаз,

Бетта лирал сийрдаг1 сийрда а яьанна.

Г1АЛГ1АЙЧЕНГА

Наьха хийрача мехка

Тоъал ха а яьккха,

Хьа марх1а юхакхаьчав со,

Са дошо Г1алг1айче.

Дукха 1азап лайна,

Жожаг1ате чакх а яьккха,

Хьа й1овхалга юхавенав со,

Са еза кхоачаре.

Хьа наькках ваьккха,

Сибарег1а со вихъавар,

Адамал фуд ца ховча

Оакхарий ординго.

Хьона т1аболаш мел бола никъ

Сонна бийхабар,

Халкъех кхача беш

Моцал 1обаеча сармако.

Хьо сона йицье г1ерташ,

Хьох сога дог диллийта,

Масса1а килвзал цо

Сонна духъалтъяьккхар.

Сибарег1а со вита,

Валар цигга хилийта,

Массаг1а хало, 1азан

Цо сога такхийтар.

Бакъда, б1арга ц1ацкъам тоххал

Ха ма янзар хьона,

Хъамсара са Г1алг1айче,

Хьо сонна йицъенна.

Даиман са чу иллар хьо,

Б1айха кхуврч хинна,

Шелалах со лоравеш,

Хъай й1овхал телаш сона.

Дилла духъалъухар сона

Тхоай даъй кхоллам- в1овнаш.

Сона моттар уж сайга

Кхайкаш мо, се ц1авехаш.

Моттар сайга кхайкаш санна

Хъа уж кура лаъчаш,

Тийрк а додаш мо, тхо

Шийх даъхачоа вий кхайкаеш.

Х1анз хъай ц1ауха къонгаш

Безаме чуэцалахъ.

Уж ц1абоаг1а хьона дуккха

Хоарцо, г1елел лайна.

Кхоаччара нана хилее,

1а уж мерза хьасталахь,

Дерзаделахь цар дегаш,

Хьай безам бале царна.

Гьаьна арахьа байна

Хьай дезел биц МА белахь,

Хьо эшаш, хьога сатувсаш,

Цар кхалхар ма хилар.

Дукха хьогаш лийна хьа

Шоашта деза долча лаьттах,

Гьанчара наьха цу лаьтто

Уж 1очуийцар.

Опубликовано: Журнал «Литературная Ингушетия», № 2, 1997 г